УДК 323.1(=163.41)(497.11:497.6)
https://doi.org/10.18485/ips_vikss.2026.ch2

Александра Савић*

Институт за политичке студије, Београд

ХИТАЦ У ПРОСТОРЕ СЛОБОДЕ НЕВЕСИЊСКА ПУШКА КРОЗ НАРАТИВ О НАЦИОНАЛНОМ ИДЕНТИТЕТУ У ОДНОСИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**

Сажетак

Догађај који је покренуо Велику источну кризу, у историји и културном памћењу српског народа познат као Невесињска пушка, досад није обиљежаван у удруженој организацији Републике Српске и Републике Србије нити му је посвећивана дужна пажња. Предмет истраживања овог рада јесте анализа медијског дискурса од 2020. до 2025. године, која је показала да је у посљедњој години дошло до примјетне промјене у поимању његовог значаја. Посредно, рад се бави и преиспитивањем кључних појмова меморијализације, културног памћења и језичког уобличавања прошлости, који се, интердисциплинарним укрштањем, повезују као неизоставни елементи наратива о националном идентитету. Циљеви рада су да, користећи се методама анализе докумената и анализе медија, докаже да је у периоду од 2020. до 2025. године дошло до промјене у начину на који се посматра и вреднује устанак у Херцеговини, те да презентује како се та промјена очитава и у језику. Пратећи образац и структуру концепта слободе, могуће је установити његову употребу на више равни истовремено – на симболичкој, формалној и на језичкој.

Кључне ријечи: слобода, Невесињска пушка, наратив, национални идентитет, појмовна метафора, Република Српска, Република Србија, Декларација, Свесрпски сабор

УВОД И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР РАДА

Претраживањем медијских чланака на простору Србије и Републике Српске од 2020. до 2025. године, установили смо да написи

* Имејл адреса: aleksandra.savic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0002-0905-6655; Институт за политичке студије, Београд.

** Рад је настао у оквиру пројекта „Велика источна криза и словенски свет: историјски, политиколошки и културолошки аспекти", у организацији Историјског архива „31 јануар", Врање и Института за политичке студије, Београд, финансираног од стране Министарство културе Републике Србије.

који тематизују Невесињску пушку показују сљедеће резултате – од оквирно 150 вијести само је седам из претходне четири године, а све остале тичу се 2025. Ова очигледна промјена фокуса условљена је различитим факторима – културно-историјским, институционалним и језичким. Ријечју, дошло је до преиначавања перспективе двају колектива[1] у заједничкој меморијализацији овог догађаја. Како се тај образац промијенио и посредством којих чињеница, тема је анализе овог истраживања.

Рад почива на поставкама културе памћења, прегледу правно-политичких односа између Републике Српске и Републике Србије и на когнитивно-лингвистичкој анализи метафора. Узети скупа, ови параметри уклапају се у процес који у теорији називамо „наративни преокрет у науци"[2]. Он нам омогућава да друштвене односе објаснимо помоћу језика и приче и да повежемо догађаје са њиховом интерпретацијом. Полазимо од основне претпоставке да су култура памћења, институционални контекст и специфична концептуализација догађаја међусобно условљени, да проистичу једно из другог, и да заједно учествују у одржавању или промјени одређеног наратива.

У овој анализи, наратив разумијевамо кроз његову друштвену перспективу[3], дефинишемо га као динамичан процес, укоријењен у језику, који повезује догађаје дајући им значења (Catone and Diana 2019, 17). Надаље, он је једна од централних категорија колективне припадности (Hnit and Almanna 2025, 2), јер се заснива на томе како

[1] Подразумијева се да је ријеч о једном колективу, српском народу, али, пратећи методолошку поставку рада, као и чињеницу да се ради о два правно-политичка субјекта, Републици Српској и Републици Србији, на овом мјесту ћемо их привремено раздвојити.

[2] Овај појам у науци означава се као моменат када је проучавање наратива из књижевности продрло у друге друштвене и хуманистичке науке и када је језик из позиције описа стварности прешао у поље њене (ре)конструкције. Тај преокрет у потпуности се заокружио током деведесетих година двадесетог вијека, када се наративи дефинишу као друштвена пракса која може да се ствара, користи и злоупотребљава (Czarniawska, 2011). Добра и занимљива илустрација ове промјене употреба је метафоре ЖИВОТ ЈЕ ПРИЧА, чиме се истиче нови концепт у истраживању, а истовремено се одаје почаст творцима једне од најутицајнијих парадигми у савременим друштвеним истраживањима Лејкофу и Џонсону (*George Lakoff and Mark Johnson*) (Mlynář 2014, 228). Наведена метафора је у одређеном смислу и идеја водиља овог рада.

[3] Будући разуђено и интердисциплинарно поље, са мноштвом подјела и различитих приступа, на овом мјесту ваља нагласити само да се анализа наратива заснива на најмање два нивоа: на личним причама и на друштвено оријентисаним нарацијама (Squire, Andrews, and Tamboukou 2013, 7).

замишљамо и разумијевамо идентитет[4] (Parks 2023, 58). Наратив се у односу према идентитету испољава на два начина – „наративи националне културе показују се истовремено и као медијум преношења и као средство конструисања националне имагинарне заједнице" (Pešić 2023, 29). Памћење[5] неког догађаја у колективној меморији посматрамо као „чување свијести о континуитетима и чување остатака прошлости" (Lozo i Pavlović 2017, 67), а оно се изражава у „друштвеним институцијама и културним делима као што су филмови, споменици, статуе, сувенири итд. Културно сећање отеловљено је и у праксама које се редовно обављају, у комеморацијама, церемонијама, фестивалима, обредима и наративима" (Mištal 2015, 307).

Надаље, постојање институционалног оквира претпоставка је успостављања заједничког односа према догађајима јер он онда из сфере симболичког прелази у област конкретног и формалног. Напосљетку, концептуализација одређених појмова из историје базира се на чињеници да „темељне вриједности неке културе бит ће кохерентне с метафоричким устројем темељних вриједности у тој култури" (Lakoff and Johnson 2015, 21). Дакле, поједностављено речено – метафоре откривају нашу колективну перцепцију догађаја, политика памћења почива на њиховој интерпретацији, а институционализација их озваничава, док, на крају узев, анализа наратива претпоставља да значење не постоји у чистој форми него се наново ствара и осмишљава (Squire, Andrews, and Tamboukou 2013, 13), а отуд и постојање велике могућности промјене наратива у свијести и јавности. Први циљ рада јесте да докаже, користећи се методама анализе докумената и анализе медија, да је у периоду од 2020. до 2025. године дошло до промјене у начину на који се посматра и вреднује догађај познат као Невесињска пушка, а други да покаже како се та промјена очитава и у језику, првенствено у јавности и медијском дискурсу. Рад се прије свега тиче ових двају поља и не проблематизује – иако је подразумијева – исто-

[4] Идентитет, примарно национални, у овом раду дефинишемо као комплексан феномен чији су кључни елементи „осећај припадности, заједничка веровања, сећања и историја која се не односи само на прошлост већ одређује садашњост и будућност, географски простор, осећај заједништва који се базира на поседовању заједничких особености, културе, вере и језика" (Raduški 2025, 13).

[5] Иако се у јавном простору памћење и сјећање поистовјећују, а чак и научни радови употребљавају синонимно обје ријечи, понекад и истовремено, у литератури наилазимо на јасну дистинкцију између њих – тако се сјећање повезује са индивидуалном, а памћење са колективном меморијом (Lozo i Pavlović 2017, 65). У овом раду употребљавамо појам памћење, осим ако се не ради о цитату.

ријску интерпретацију догађаја, која се није мијењала.

ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ И КУЛТУРА ПАМЋЕЊА

Устанак Срба у Херцеговини, касније и Босни, чувен као Невесињска пушка, у историографији се описује као „аутохтона тежња Срба за националним ослобођењем" (Subić 2025, 376), иако је његов узрок био претежно социјални (Ekmečić 1960; Branković i Milošević 2016, 7). У другој половини деветнаестог вијека Босна и Херцеговина биле су уклијештене између тежње за ослобођењем, неиздрживог јарма османског терора и све видљивије намјере Аустроугарске да окупира ове земље. У таквој атмосфери започела је буна у Невесињу, испрва локалног карактера, која се врло брзо проширила на околне крајеве.

У историјској литератури се истиче да је то „био најмасовнији устанак српског народа у целом XIX и делу XX века" (Ekmečić 2008, 289), који је завршен прекретним конгресом великих сила у Берлину. Не само да је занимао цјелокупну европску јавност[6], будући да су у разрјешење ових догађаја биле умијешане и Турска, Црна Гора, Русија, јер је покренута Велика источна криза (Branković i Milošević 2016, 8), већ су у самом покрету учествовали и добровољци из Италије, Русије и Енглеске[7] (Petrović 1977). Поред тога, устанак 1875–1878. карактерише још једна важна чињеница – то је била „једна стварна револуција за уједињење целог српског народа" (Ekmečić 2008, 290).

Међутим, како „историјска култура обухвата индивидуалне и колективне стратегије памћења и синтетизује их у научне дискусије, дотле се култура сећања више односи на идеолошке колективне начине, места и обрасце сећања" (Kuljić 2006, 7), тако је, без обзира на то какав је био резултат устанка – пораз или побједа[8], у свијести српског народа он интерпретиран као почетак борбе за присаједињење

[6] Према историчарима, то је био први пут у нашој историји да „дописници најтиражнијих европских листова, свакодневно, са лица мјеста, шаљу извјештаје о догађајима на ратишту, пишу о насиљима турске војске и власти, и о окршајима устаника са турском војском, биљеже примјере ратних подвига, али и прате колективну драму народа" (Ćosović 2005, 5).

[7] Да се послужимо ријечима Милорада Екмечића, „историјска литература је прилично богато наградила босански устанак" (1960, 6), па се у овом дијелу рада ослањамо на резултате и изнесене тврдње у неколико значајних монографија, радова и зборника са научних скупова: Ekmečić 1960; Petrović 1977; Ćosović 2005; Ekmečić 2008; Ćorović 2011; Branković i Milošević 2016; Marjanović Dušanić i Savić 2025.

[8] Устанак се завршио побједом Турака, као и додјелом Босне и Херцеговине Аустроугарској.

и ослобођење. Да је устанак одмах постао дијелом националног памћења, показује и књижевност. Наиме, од познатих сакупљача пјесама и пјевача епике остало је неколико десетина пјесама о овом догађају (Zuković 1977, 405–421; Milutinović 2016, 161–186)[9], а неке од њих буни дају „готово митску димензију" (Zuković 1977, 421).

Без обзира на све наведено, спомен на устанак је донедавно имао малтене локални карактер – обиљежаван је у Невесињу, организовани су научни скупови, на церемонијама су често били присутни и званичници, али је у јавном простору и дискурсу био занемарен и резервисан првенствено за историчаре и истраживаче. Разлоге за овакав однос према насљеђу можемо свакако пронаћи и у чињеници да је српска историја готово вијек и по била уклопљена у наднационални колективни идентитет и да је за то вријеме сјећање било резервисано (политички и идеолошки) за друге датуме и светковине. Међутим, ако знамо да култура сјећања не мора увијек бити линеарна и једнообразна, тј. да „прошлост не настаје сама од себе већ је резултат културне конструкције и репрезентације; њу увијек воде специфични мотиви, очекивања, наде, циљеви, а обликују је спојни оквири садашњости" (Assmann 2002, 106), поставља се питање како долази до реконструкције памћења и који су разлози посриједи. Према истраживачима, „у том смислу прати се (а) динамика промена избора садржаја из прошлости, односно измене садржаја и смисла који се тражи у прошлости; (б) нарација, тј. начин излагања, избора, повезивања и осмишљавања растрзаних садржаја; и (ц) друштвени склопови који погодују оживљавању памћења на одређења збивања" (Kuljić 2006, 8). У овом дијелу рада образложили смо прву тему и презентовали који садржај у прошлости учествује у овом наративу, а на сљедећим страницама биће ријечи о двјема преосталим, при чему под друштвеним склоповима који обнављају памћење подразумијевамо институционално устројство и сарадњу Републике Србије и Републике Српске по овим питањима од 2020. до 2025, а под нарацијом управо уклапање ових догађаја у метафоричку слику стварности.

[9] Ради се о пјесмама које је сакупио (вјероватно и написао) Вук Врчевић *Херцеговачке пјесме свију главних бојева од почетка буне до свршетка 1977. године*, једној пјесми Данила Перовића Тунгуза у збирци *Херцеговачко-босански историјски устанци у народним пјесмама*, књизи *Ратовање словенскога народа проти Турака 1875–1877*, написаној под псеудонимом Залован, збиркама *Освета косовска* и *Невесињски устанак* Максима Шобајића, те збирци *Невесињски устанак у пјесмама и прози* гуслара Вучете Оровића (Zuković 1977, 405–421; Milutinović 2016, 161–186).

ИСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР И ОДНОСИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Када су посриједи односи Републике Српске и Републике Србије, овај рад се темељи на анализи *Декларације о заштити националних и политичких права и заједничкој будућности српског народа*, која је основа и исходиште новоуспостављених погледа према прошлости и обиљежавању важних датума. Лингвистички гледано, декларацију можемо посматрати и из угла теорије наратива јер има све основне претпоставке нарације – наратора, вријеме, структуру, примаоца поруке и сврху (Norris *et al.* 2005, 545). Овај документ озваничен је 8. јуна 2024. године у Београду на Свесрпском сабору, а потписали су га предсједници Републике Српске и Србије, предсједници, потпредсједници и чланови влада, предсједници, потпредсједници скупштина и посланици, као и свештенство Српске православне цркве и Његова светост патријарх српски Порфирије (Deklaracija o zaštiti nacionalnih i političkih prava i zajedničkoj budućnosti srpskog naroda [Deklaracija] 2024)[10]. Потписнике посматрамо као конструкторе наратива, поготово имајући у виду њихов састав и функције, који причи дају свесрпски карактер, а јавност и српски народ као примаоце порука. Такође вриједи нагласити да, иако примаоце порука не можемо означити као пасивне, будући да десетинама година, као што смо показали у претходном дијелу рада, у народној свијести живи успомена на овај догађај, ипак треба имати у виду да су наратори ти који бирају који догађаји ће бити дио наратива а који неће, и како ће се они повезати (Norris *et al.* 2005, 545).

Историјски гледано, од завршетка дисолуције СФРЈ ово је први документ свесрпског карактера који у свом садржају говори о цјелокупном српском народу и његовом међуодносу без обзира на то гдје се налази, о националном интересу, јавним политикама и стратешком позиционирању. То је уједно и сврха наратива – да понуди заједнички поглед на прошлост, садашњост и будућност српског народа у, како се истиче у самој Декларацији, времену „геополитичке нестабилности у свету и региону и изазова за српски народ" (Deklaracija 2024). Ове

[10] То су, редом: Милорад Додик, Александар Вучић, Милош Вучевић, Синиша Мали, Ивица Дачић, Ирена Вујовић, Александар Вулин, Радован Вишковић, Ален Шеранић, Милош Букејловић, Ана Брнабић, Един Ђерлек, др Јован Јањић, Елвира Ковач, Снежана Пауновић, Марина Рагуш, Невена Ђурић, Дуња Симоновић Братић, Ненад Стевандић, Ања Љубојевић, Драгомир Васић, Нина Букејловић и Петко Ранкић. Имена чланова влада и скупштина, због ограниченог простора, нисмо навели.

временске одреднице налазе се и у самом тексту Декларације[11] и њих разумијевамо као вријеме у нарацији. Када је у питању гореспоменута структура наратива, она се у теорији и методологији друштвених и хуманистичких наука посматра на сљедећи начин – наративи почивају на потенцијалној неуравнотежености, затим се представљају могуће препреке, а потом и конкретна рјешења, која резултирају успјехом или неуспјехом (Norris *et al.* 2005, 545). Пратећи структуру и контекст овог документа, можемо установити да се стање дисбаланса у политици српског народа као цјелине односи на вријеме прије потписивања заједничке платформе, рјешења се налазе у самом тексту, а резултати би требало да се покажу у будућности.

Сама декларација, како се наводи и у преамбули, правно-политички почива на *Споразуму о специјалним и паралелним везама Републике Српске и Републике Србије*, као и чињеници да је Србија гарант *Дејтонског мировног споразума*[12] и да јој је, стога, чланом 3 (тачка 2а) Устава Босне и Херцеговине, омогућено да успоставља правне односе са Републиком Српском (Ustav BiH, 10; Deklaracija 2024; Savić 2014). Питање историје и колективног памћења заузима веома значајно мјесто у концепцији овог акта, и по питању садржаја и по питању смисла. Прво, одмах на почетку наглашено је неколико кључних чињеница, које ће касније бити додатно разрађене у 49 тачака текста Декларације. То су: да је српски народ *слободарски, антифашистички и антинацистички*, да је *слободу доносио свим балканским народима*, да има *заједничку историју* и да се *сјећа важних историјских догађаја*.

Ако пођемо од претпоставке да је основна дефиниција наратива да „представљају приче које причамо себи и другима" (Hnit and Almanna 2025, 2), те да је сваки наратив једна врста стратегије, онда ћемо ове четири изнесене тврдње тумачити као начин да се исприча и контролише заједнички наратив о прошлости, јер ће то иначе чинити други умјесто нас (Groth 2019, 8). Први наратив, *антифашистичко и антинацистичко опредјељење* српског народа разрађен је у тачки

[11] У тексту декларације налазимо сљедеће временске одреднице: „*историјско* вишемиленијумско битисање српског народа", „окосница српског окупљања *у садашњем тренутку* и *у будућности*", „заједничкој *будућности* српског народа" и др. (Deklaracija 2024) (Истицање ау.).

[12] Иако дијеле заједничку прошлост, језик и идентитет, Република Српска и Србија двије су одвојене цјелине и њихови односи, формално, створени су тек 1997. године, када је потписан први од три Споразума о специјалним и паралелним везама (Savić 2025, 229–232). На темељима тих споразума успостављена је билатерална сарадња двију земаља, која се протеже од економских, политичких до културних.

34, гдје се препоручује интернационализација теме страдања Срба и других народа у Независној Држави Хрватској (Deklaracija 2024). Тиме се имплицира да је питање страдања Срба у Другом свјетском рату остало неразријешено и неистражено. Други наратив, да је *срӣски народ доносио слободу и другӣм балканским народима*, „жртвујући сопствени народ" (Deklaracija 2024), наглашава улогу Срба у ослобођењу осталих народа на овим просторима и истиче потребу додатног потцртавања ове улоге, али и промјену претходних наратива. Док се прва два, условно речено, односе на оно што се жели поручити другима, друга два наратива у фокус постављају унутрашња српска питања и међусобне односе.

Наратив о *заједничкој исӣорији*, према тачки 4, истиче сљедеће: „Свесрпски сабор констатује да српски народ представља јединствену целину. Српски народ је кроз историју имао више држава са различитим називима, те полаже право да баштини своју богату традицију" (Deklaracija 2024). То надаље сугерише да ниједна историјска појава, важна за српски народ на одређеној територији, не представља догађај локалног карактера већ да је она дио историје српског народа у цјелини. Примјену овог наратива у јавном дискурсу пратићемо и касније, када се, поводом обиљежавања Невесињске пушке, буде говорило о независности Србије и Црне Горе на Берлинском конгресу као о посљедици управо устанка у Херцеговини и повезаности тог догађаја са каснијим стварањем Републике Српске[13].

Напосљетку, наратив *о заједничкој кулӣури сјећања* разрађен је у неколико тачака. Прва тачка, 29, говори о обиљежавању догађаја: „Свесрпски сабор поздравља одлуку Републике Србије и Републике Српске да уједињено обележавају 15. септембар као Дан српског јединства, слободе и националне заставе у сећање на пробој Солунског фронта у Првом светском рату. Свесрпски сабор сматра да је Сретење 15. фебруар Дан државности Републике Србије и Дан државности Републике Српске који треба уједињено и заједнички прослављати. Свесрпски сабор очекује да Република Српска настави да обележава 9. јануар као Дан настанка Републике Српске и крсну славу" (Deklaracija

[13] На примјер: „После тог устанка, Србија и Црна Гора су добиле државност. Ми Срби у Босни и Херцеговини, нажалост, нисмо ни тада извојевали слободу, него смо једног окупатора заменили другим" (*Politika* 2025) и „(...) да је жеља херцеговачких устаника за уједињењем са Србијом остварена формирањем Републике Српске, односно Дејтонским мировним споразумом. Како је појаснио, у тај споразум су на неки начин уграђене жеље српског народа из Херцеговине 1875" (*Nezavisne novine* 2025).

2024). Потом, тачка 33 гласи: „Свесрпски сабор тражи од Републике Србије и Републике Српске да уједињено негују историјско памћење и чувају успомену на српске жртве пале за слободу у свим ратовима. Посебно је важно уједињено и јединствено обележавати и сећати се жртава палих у Првом светском рату, жртава геноцида који је извршен над Србима у Другом светском рату и жртава у ратовима деведесетих година прошлог века" (Deklaracija 2024). И на крају, у тачки 35 стоји: „Свесрпски сабор поздравља уједињену намеру Републике Србије и Републике Српске да заједнички изграде монументална спомен здања посвећена очувању истине о страдању Срба у Другом светском рату" (Deklaracija 2024). Три наведена члана директно се односе на културу сјећања о којој смо говорили у претходном поглављу и наглашавају начине обиљежавања, конкретна мјеста и догађаје у заједничком сјећању.

Да је поменута декларација несумњиво важна и у обиљежавању Невесињске пушке показују сљедеће чињенице. Прво, установили смо да је дошло до успостављања наратива о заједничком културном памћењу свих важних догађаја, друго, након споразума упадљиво се мијења извјештавање и перспектива о празновању Невесињске пушке, и треће, у самим медијским написима и изјавама поводом обиљежавања директно се наглашава да спомен заједнички организују Република Српска и Србија, што је директна посљедица Декларације[14].

МЕТАФОРИЧКА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА ДОГАЂАЈА

Што се тиче културе памћења, сматра се да су језик и меморијализација неодвојиви, и да језик у колективним успоменама учествује на сљедећи начин: „ (1) колективно памћење израста из језика (свакодневни разговори и казивања о свакодневним искуствима), (2) колективно памћење структурисано је у језику (слојеви значења у представљању прошлости), и (3) обрасци колективног памћења утичу на језик (жанрови, метафоре, схеме и типови наратива)" (Mlynář 2014, 218). За потребе овог рада изабрали смо анализу метафоре у медији-

[14] Рецимо: „Читава манифестација, прослава јубилеја заједнички се обиљежава у Српској и Србији" (*RTRS* 2025); „Авдаловић је навео да се раније Херцеговачки устанак обиљежавао скромно, да 100 година од устанка није ни обиљежено, а да се данас, захваљујући владама Српске и Србије, планира низ догађаја" (*Nezavisne novine* 2025); „Данашњи скуп симболизује јединство Републике Српске и Србије" (*RTS* 2025); „Српска и Србија, у недјељу, заједно обиљежавају 150 година Невесињске пушке" (*RTRS* 2025).

ма, водећи се најутицајнијим радовима из ове области. У њима се недвосмислено истиче да „ко говори о сећању, не може да избегне метафоре (...) Феномен сећања очигледно се опире директном описивању и тера нас у сликовитост. Слике при томе имају улогу фигура мисли које ограничавају појмовна поља и према којима се теорија оријентише. 'Метафорика' у овој области није језик који описује предмет, него она заправо уопште и открива тај предмет, конституише га" (Asman 1999, 121). Како је једна од основних карактеристика метафора да велике системе мишљења, насљеђа и традиције концентришу у мањи језички знак, симбол, полазимо од претпоставке да „све може постати знаком да би кодирало заједништво" (Assmann 2002, 163).

Иако је цјелокупна анализа медија подразумијевала око 150 текстова[15], у оквиру овог рада прво смо издвојили оне вијести и наслове из 2025. године, будући да раније извјештавање карактерише само кратка информација са догађаја. Одабране вијести сортирали смо по сљедећим критеријумима: у чланку се спомињу и Србија и Република Српска, текст није само пренос основних података са догађаја и, напосљетку, у тексту се издвајају метафоре. Тиме смо дошли до корпуса од неколико најфреквентнијих метафора које ћемо надаље разложити. С обзиром да у одабраној грађи има много различитих метафора, а неке се суштински понављају (само се једна одредница мијења другом), приказаћемо их на основу заједничког симбола, мотива и концепта који граде. Пратићемо матрицу метафорике сјећања, која оперише са четири кључне метафоре за памћење, а то су метафоре грађевина, метафоре писма, метафоре буђења и метафоре буђења другог (Asman 1999, 132)[16]. Анализа метафора коју спроводимо подразумијева обавезно постојање двају домена, изворног и циљног – што нам омогућава да један аспект концепта разумијевамо помоћу другог (Klikovac 2004, 11; Lakoff and Johnson 2015, 11; Slijepčević Bjelivuk 2023, 409; Nikolić i Slijepčević Bjelivuk 2022, 97; Savić 2021, 97). То значи да се „појам или појмовни домен који је апстрактан, сложенији и чулно несазнатљив, разумева посредством структуре другог, конкретније и чулно доступнијег појма (појмовног домена). Механи-

[15] Вијести из којих је ексцерпирана грађа коришћена у овој анализи налази се референцама.

[16] Како и сама Асман (*Aleida Assmann*) наводи, треба „избећи поплаву произвољних метафора за памћење, којих свакако има безброј" (Asman 1999, 122), чиме се основне поставке истраживања могу затрпати и закључци отежати. То, наравно, не значи да не треба потражити и неку која се посебно истиче, која може бити карактеристична за један конкретан народ и његово памћење.

зам метафоре подразумева уочавање некакве сличности међу двама појмовима, односно појмовним доменима, на основу које се структура првог, у процесу концептуализације, пресликава на други појам (домен)" (Slijepčević Bjelivuk 2023, 409).

Концепт који смо издвојили за анализу у раду јесте *слобода*. Разлог за овај одабир лежи у двије кључне чињенице – прво, то је убједљиво најчешћа метафора у јавном дискурсу о устанку Невесињска пушка и, друго, овај концепт директно је повезан са претходним темама – историјским контекстом, културом памћења и Декларацијом са Свесрпског сабора.

У оквиру метафоре СЛОБОДА ЈЕ ГРАЂЕВИНА[17], слобода, као уопштен и апстрактан појам који смјештамо у домен емоција, убјеђења и вриједности, дефинише се као нешто што је постојано, стабилно, материјално и отпорно, изграђено на чврстим основама. Тако у ексцерпираним примјерима наилазимо на изјаве у којима се слобода *осваја* или је угрожена па се *брани*, она представља *темељ*, али се често говори и о *просторима слободе*[18]. Метафора грађевине истиче заједништво, неуништивост и трајање сграђеног, а сасвим сигурно и преношење насљеђа на потомке. У српском језику кућа има посебно значење, уз ријеч дом једна је од најстаријих лексема са најразличитијим значењима (Radovanović 2021, 611)[19]. Не само да означава простор или мјесто породичног окупљања, она у пренесеном значењу фигурира и као родни крај и отаџбина (Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika [RMS] 1990, 141; Radovanović 2021, 612), због чега је честа и врло атрактивна метафора и у политичком дискурсу (Savić 2023)[20]. Ово је један од концепата који у први план истиче емотиван однос према дому, породици, насљеђу и отаџбини, који се на овој метафоричкој равни доживљавају скоро као синоними.

[17] У лингвистици се концептуалне метафоре пишу верзалом.

[18] „Сведочанство да се српска слобода не добија на поклон, она *се осваја*, она *се брани*" (*Politika* 2025); „Невесињска пушка није била пушка освете и мржње, већ вапај и хитац српског народа *у просторе слободе*" (*RTRS* 2025); „Невесињска пушка симбол отпора и *темељ слободе* свих балканских народа" (*Tanjug* 2025); „То је завет предака и наша људска обавеза да ту слободу *одбранимо и сачувамо*" (*Euronews* 2025) (Истицање ау.).

[19] У исто вријеме кућа је најчешћа асоцијација за ријеч дом (Piper i dr. 2005, 197).

[20] Метафора РЕБУБЛИКА СРПСКА ЈЕ ГРАЂЕВИНА налази се у готово свим инаугурацијским говорима предсједника Републике Српске (Savić 2023, 217).

Надаље, слобода се у медијском дискурсу о Херцеговачком устанку уопштава као ријеч (метафорика језика или писма)[21], па проналазимо сљедеће примјере: слобода је *кључна ријеч* српског народа и слобода је *света ријеч*[22], које можемо приказати као метафору СЛОБОДА ЈЕ РИЈЕЧ. Ова метафора је по свом значењу можда и комплекснија од претходне, поготово ако узмемо у обзир њена многострука значења, па и то да је лексема *ријеч*, поред начина изражавања, говора, исказа, излагања и разговора, управо „језик једнога народа" (RMS 1990: 528). Посматрајући је из перспективе исказа или пароле, она се испоставља као главни концепт или централни носилац, идеја водиља и симбол историје српског народа, па и право на сопствени глас. Тиме се цјелокупно искуство и култура памћења сажимају у један једини, централни концепт дугогодишњег искуства народа. Ако је тумачимо метонимијском везом[23] у којој језик подразумијева народ који говори истим језиком, онда је заснована на емоционалној компоненти и истиче важност језика као обиљежја личног и националног идентитета (Ristić i Lazić Konjik 2024, 426). Тиме се у наратив о устанку уписује јединство као основна карактеристика заједнице која говори истим језиком, али и комуникација, пренос значења унутар исте групе, дакле трансфер памћења од предака до потомака. Оно што ову метафору надаље усложњава јесте њена духовна перспектива, видљива у синтагми *света ријеч*, што цјелокупно значење помјера у сферу трансцендентног, али и библијског, па може да се посматра и у смислу страдања једног народа или као ријеч Божја[24].

[21] Користећи метафорику сјећања Алеиде Асман, подесну за укрштање сазнања из области когнитивне метафоре и културе памћења, која ову метафору означава као писмо, у раду полазимо од чињенице да наведене ријечи имају блиско значење (RMS 1990) и асоцијативно су повезане (Piper i dr. 2005, 238, 239). Асман у оквиру ове метафоре наводи и библиотеке, књиге, палимпсест (1999, 127).

[22] „Слобода је *кључна реч* српског народа кроз историју" (*Tanjug* 2025); „Слобода је светиња српског народа, *света реч* и завет" (*Politika* 2025) (Истицање ау.).

23 Под метонимијском везом подразумијевамо механизам којим се један појам именује другим на основу неке логичке или асоцијативне везе (Slijepčević Bjelivuk 2023, 413–416).

[24] У Јеванђељу по Јовану (1:1) стоји „У почетку бјеше ријеч" (Karadžić, 1958: 87), што је један од најпознатијих примјера симболичке употребе појма *ријеч* (или *језик* у пренесеном значењу) у библијском тексту. Тако бисмо могли закључити да *света ријеч* истовремено значи прапочетак, основу, извориште, суштину једног народа, из које происходи све остало, али и важност преношења те ријечи кроз историју. Један од облика тог преношења свакако је и именовање појава и догађаја. Често се у култури памћења Срба страдање народа пореди са библијским мученичтвом. То је најочигледније приказано кроз назив *Албанска голгота*, како се памти повлачење

Наредна је у матрици метафорике сјећања метафора буђења[25] (себе и других), која се често испоставља кроз мотиве вијести, ватре, воде, сна, оживљавања или путовања (Asman 1999). Веома је блиска претходим, али ипак не толико јасно и сажето разрађена и коришћена, бар у нашим примјерима. На првом мјесту издвајамо метафоре НАДА У ОСЛОБОЂЕЊЕ ЈЕ БУЂЕЊЕ (*ӣробудио* наду у ослобођење) и СЛОБОДА ЈЕ САН (*снивајући* ослобођење)[26]. Прва подразумијева прелазак из стања успаваности, сна или уљуљканости, можда бисмо могли рећи и обамрлости, у будност, свјесност, активност и спремност на акцију, док у другој ишчитавамо пасивност, тежњу за још неостваренim а жељеним поретком, што у исто вријеме може да означава и идеал о којем се сања, али и нешто далеко, замагљено, чак и недостижно. Снивање слободе или о слободи истовремено је колективна жеља и пројекција будућности, али она не подразумијева увијек конкретно дјеловање. Скупно узев, ове двије метафоре јесу комплементарне, али се разликују на нивоу активно/пасивно.

Надаље се појављују метафоре СЛОБОДА ЈЕ ПЛАМЕН/ВАТРА (*ӣламен* слободе) и СЛОБОДА ЈЕ ДАР (*ӣодарио* слободу)[27]. Иако ватра може бити амбивалентна[28], једнако опасна колико и корисна[29], овдје је приказана као нешто пожељно, незаустављиво, изненадно и снажно. Ватра нам у овој метафори исцртава упечатљиву слику преображаја, она ће народе огријати, упалити, освијетлити им пут и стихијски се проширити на све остале. Ова концептуализација у потпуности одговара историјским интерпретацијама устанка, по којима је он искра која је означила почетак ратова за ослобођење[30]. Буктиња,

српске војске у Првом свјетском рату. И овај концепт уклапа се у матрицу метафорике сјећања, у којој посебно мјесто заузима „божанска књига света" (Asman 1999).

[25] Често се приказује кроз национално буђење или буђење националне свијести (Asman 1999, 129).

[26] „Да је тај догађај *ӣробудио* наду у *ослободђење* и уједињење читавог српског народа и био најава слободе за остале балканске народе" (*Politika* 2025); „Невесињска пушка (...) у српском народу *ӣробудио* наду у *ослободђење*" (*N1* 2025); „желећи и *снивајући* ослобођење и уједињење" (*Tanjug* 2025) (Истицање ау.).

[27] „*Пламен* слободе који је запаљен пуцњима изнад Крекова пробудио је цели Балкан" (*N1* 2025); „Веровао је да је часно да он у свом јунаштву и другима *слободу ӣодари*" (*Tanjug* 2025) (Истицање ау.).

[28] Опасне или деструктивне емоције често се концептуализују као ватра (Klikovac 2004, 208).

[29] Узмимо за примјер народну изреку *Ваӣра је добар слуӣа, али лош ӣосӣодар*.

[30] Милорад Екмечић ће то у свом помало поетском маниру написати овако: „довело их је до оног стања у коме је и најмања варница могла изазвати општи пожар" (1960, 76).

пламен високе температуре и сјаја, може да буде и бакља[31] која се побједоносно проноси и преноси, чиме долазимо до сљедеће метафоре, у којој се слобода дарује другима. Дар се у овом случају може интерпретирати као поклон, завјештање или инспирација која подржава, охрабрује, али често претпоставља и неку врсту повратног одговора – у виду захвалности или узвраћене почасти. У култури памћења, ватра указује и на „регенеративну снагу памћења" (Asman 1999, 129). Ове двије метафоре међусобно су усклађене.

Напосљетку, издвајамо метафоре у којима је слобода концептуализована као најава или позив[32] (*позива* на слободу, *најава* слободе). Оне се могу приказати на више начина, у зависности од контекста и интерпретације. Како у метафорици сјећања буђење предвиђа и парадигму времена а не само простора (Asman 1999), можемо говорити о метафорама СЛОБОДА ЈЕ ДОГАЂАЈ КОЈИ ДОЛАЗИ и СЛОБОДА ЈЕ ОДРЕДИШТЕ/ЦИЉ[33]. Обје варијанте укључују временску раван у којој се слобода интерпретира као нешто ка чему се иде, чему се тежи, што долази у будућности. Кад се на слободу позива, она опет, као у претходној метафори, рачуна на акцију, укљученост у догађаје, одговор на историјски апел или мисију, па чак и мобилизацију. Са друге стране, када се слобода најављује, помјерамо се на замишљеној временској линији и она је већ ближе, упућује нас на прелазак из досадашњег поробљеног стања у неко будуће ослобођење. Видјели смо да се код просторних метафора наглашава континуитет, трајање, а временске метафоре обично суптилно апострофирају заборав и пропадање (Asman 1999, 127), а тиме и тежњу да се не-памћење превазиђе.

Поред досад забиљежених концепата, очито заједничких у историји многих народа, у овој анализи примијетили смо постојање још једне интересантне метафоре, која се не уклапа у претходно споменуте, нити је забиљежена у схеми метафорике сјећања, што значи да је очигледно карактеристика концептуализације историје српског

[31] Да бакља и ватра, поред великог метафоричког потенцијала, имају изузетну симболичку снагу показују и њихови визуелни прикази у историји. На примјер, Кип слободе („Слобода освјетљава свијет") у САД или најпознатија слика Француске револуције „Слобода предводи народ", у којој револуција израња из рушевина и дима.

[32] „Ријеч попа Петра Радовића, потомка цара Лазара, је позив на вјеру Христову, која *позива* на слободу" (*RTRS* 2025); „Да је тај догађај *пробудио* наду у *ослобођење* и уједињење читавог српског народа и био *најава* слободе за остале балканске народе" (*Politika* 2025) (Истицање ау.).

[33] У оваквим и сличним метафорама промјена се увијек разумијева као кретање или путовање (Klikovac 2004, 25).

народа. Она се превасходно тиче ратне терминологије. Употребу ове метафоре налазимо у сљедећим примјерима: *борили се* за слободу, спремност да се *гине за* слободу, *хитац* слободе[34]. С обзиром на то да ратне метафоре могу бити двосмислене (Nikolić, Slijepčević Bjelivuk 2022, 17), на овом мјесту анализираћемо сваки примјер појединачно.

ПРОЦЕС ОСЛОБОЂЕЊА ЈЕ БОРБА. У овој метафори ослобођење се доживљава као борба, савладавање неповољне ситуације, противника или простора. Слобода је вриједност која нам није тек тако дата већ је треба задобити, и то опет активним супротстављањем препреци. У позитивном смислу, позив на борбу, као и у претходним случајевима, покреће, мобилише и подразумијева заједнички напор цијелог народа у настојању да се ријеши јарма. ПРОЦЕС ОСЛОБОЂЕЊА ЈЕ ЖРТВОВАЊЕ. Ако је у претходној метафори слобода вриједност за коју се вриједи борити, она је у изјави „спремност да се гине за слободу" постављена као тежња и највиши циљ једног народа који оправдава чак и највећу жртву – губитак живота зарад ослобођења потомака. Њоме се одаје и почаст страдању карактеристичном за цијели двадесети вијек, кроз коју се провлачи хришћанска вриједност жртве и страдања. Напосљетку, једна од најбоље изведених, асоцијативно и поетски најуспјешнијих метафора јесте СЛОБОДА ЈЕ ПРОСТОР У КОЈИ СЕ ПУЦА (*хитац* у просторе слободе). Прије свега, она одмах подсјећа на један други догађај, такође пресудно важан и за Републику Српску и за Србију, а то је пуцањ Гаврила Принципа у Сарајеву, који је покренуо низ политичких и друштвених околности које су обиљежиле српску историју. Пуцањ се на овом мјесту не доживљава као освета, већ је он једини могући одговор на ропство: он симболички најављује почетак, даје сигнал да је ослобођење почело. Избором лексеме хитац означава се изненадни чин, те се пут према слободи или у просторе слободе концептуализује као активност одлучне незаустављиве силе.

Како свака метафора има домен који истиче у први план и поље које остаје у сјенци, тако ова симболика фигурира на опасном и непредвидивом простору сукоба, борбе и оружја, а тек у позадину поставља сарадњу, помирење и договор. Различита метафорика рата

[34] „Наши преци нису штедјели своје животе како би се *борили* за оно што ми данас, како каже, зовемо светиња, а то је наша слобода" (*RTRS* 2025); „Посебно је важно нагласити невиђену храброст и јунаштво устаника током три године ратовања, као и *спремност да се гине* за слободу" (*Politika* 2025); „Невесињска пушка није била пушка освете и мржње, већ вапај и *хитац* српског народа у просторе слободе" (*RTRS* 2025) (Истицање ау.).

и коришћење ратне терминологије, иначе једни од најчешћих у истраживањима дискурса, имају двоструку функцију – или се тиме истиче битка против неког зла или борба за неки користан друштвени циљ (Savić 2020, 21), а отуда долази и њена највећа опасност – „да склизне под идеолошки кишобран" (Silaški 2023, 28).

ЗАКЉУЧАК

Овај рад истраживао је наративе о националном идентитету посредством три теме. Прва је културно памћење, и то узимајући у обзир један конкретан догађај у историји и његову интерпретацију, друга је постојање институционалног оквира за формализацију тог памћења и трећа је анализа Невесињске пушке кроз језик. Наизглед неповезане, ове три области су се путем проналаска заједничких концепата показале као изразито комплементарне. Интердисциплинарни оквир истраживања, који је укључио преглед историјског контекста, анализу докумената и испитивање медијског дискурса показао је да, збирно узете, оне креирају један посебан наратив у јавности – српски народ недјељива је цјелина и Република Српска и Србија скупа прослављају важне догађаје у прошлости, што се може тумачити и као знак да су Срби преузели контролу над наративом о заједничкој прошлости.

Истраживање је показало да језик и те како учествује у све три равни испитивања – он је насушни елемент културе памћења, један је од најстабилнијих оквира сваког наратива, а тиме и његове промјене, и, напосљетку, метафоричност у јавном дискурсу се огледа првенствено у језику. Укратко, наративи су у директној корелацији са метафорама које се користе, а оне пак несумњиво проистичу из културе памћења. То је најјасније показала употреба скоро идентичних појмова у све три сфере, превасходно концепта слободе. Слободу као основну водиљу буне проналазимо у историографским радовима и пјесмама о устанку у Херцеговини, затим се она у Декларацији Свесрпског сабора појављује као један од кључних наратива, а потом, како видимо у медијском дискурсу, она постаје најчешћи метафорички алат којим се у јавности говори о светковању Невесињске пушке.

Метафоре о слободи акцентују управо заједништво и стабилност, али и прелазак из једног стања, простора или времена у друго. Некима је често придодата и духовна, ванвременска димензија, која може да се објасни на неколико начина. Прво, потенцирањем религиозног елемента настоји се поручити да постоји нематеријална сила

изван нас која нас штити и показује нам пут. Друго, увођење библијске димензије може да нагласи историју страдања или мит о изабраном, небеском народу. И напосљетку, хришћанско тумачење слободе непосредно се наслања на појам вјечности.

Поред тога што се показало да у оквиру културе памћења постоје очекивани концепти, они који се проналазе и у истраживањима других народа и култура, као што су просторне и временске метафоре, метафоре грађевине, језика и буђења, у овом истраживању пронашли смо честу употребу још једног начина концептуализације, очито карактеристичног за културу памћења српског народа, који се огледа у коришћењу ратне симболике и терминологије. Док су метафоре грађевине и језика једноставније и усклађене са најчешћим механизмима уопштавања код метафорике сјећања, метафоре буђења употребљавају се истовремено на два више или мање комплементарна начина, разгранатије су и сложеније, приказују слободу као предмет, простор или будуће стање. Посљедња група метафора односи се на концептуализацију слободе/ослобођења као борбе, жртве и пуцња у одређени простор. Мада у нашим примјерима њихова употреба изазива углавном позитивне асоцијације, она ипак у својој основи подразумијева сукоб. Иако амбивалентна и честа и у другим типовима дискурса, управо ова метафора прилично је пријемчива за идеолошку употребу и може лако да се злоупотријеби у политичке сврхе, нарочито мобилизације, па је потребно детаљније пратити њено коришћење у оваквим и сличним контекстима, што може бити тема за неко будуће истраживање.

РЕФЕРЕНЦЕ

Asman, Alaida. 1999. „O metaforici sjećanja.” *REČ: Časopis za književnost, kulturu, i društvena pitanja* 56 (2): 121–135.

Assmann, Jan. 2002. *Kulturno pamćenje. Pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*. Zenica: Biblioteka Tekst.

Branković, M. Boško, i Borivoje Milošević, prir. 2016. „Predgovor.” U *Ustanak Srba u Hercegovini i Bosni 1875–1878*, 7–13. Banja Luka: Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.

Catone, Maria Carmela, and Paolo Diana. 2019. “Narrative in Social Research: Between Tradition and Innovation.“ *Italian Journal of Sociology of Education* 11 (2): 14–33. DOI: 10.14658/pupj-ijse-2019-2-2

Squire, Corinne, Molly Andrews, and Maria Tamboukou, eds. 2013. “What is narrative research?“ In *Doing Narrative Research*, 1–26. London: SAGE.

Czarniawska, Barbara. 2004. *Narratives in Social Science Research*. London: SAGE.

Ćorović, Vladimir. 2011. *Istorija Srba*. Beograd: Jovan.

Ćosović, Stevo, ur. 2005. „Predgovor.'' U *Slavno doba Hercegovine: spomenknjiga o Hercegovačkom ustanku 1875–1878*, 5–9. Beograd: Svet knjige.

Deklaracija o zaštiti nacionalnih i političkih prava i zajedničkoj budućnosti srpskog naroda [Deklaracija], https://www.predsednik.rs/pres-centar/saopstenja/deklaracija-o-zastiti-nacionalnih-i-politickih-prava-i-zajednickoj-buducnosti-srpskog-naroda, posljednji pristup 1. januar 2026.

Ekmečić, Milorad. 1960. *Ustanak u Bosni 1875–1878*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Ekmečić, Milorad. 2008. *Dugo kretanje između klanja i oranja. Istorija Srba u novom veku (1492–1992)*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Euronews. 2025. „Svečanost povodom Dana srpskog jedinstva i jubileja Nevesinjske puške. 'Moramo biti posvećeni ujedinjenju i odbrani'.'' 15. septembar 2025, https://www.euronews.rs/srbija/drustvo/187669/obelezavanje-dana-srpskog-jedinstva-u-beogradu/vest, posljednji pristup 10. januar 2026.

Groth, Stefan. 2019. "Political narratives / narrations of the political: an introduction." *Narrative Culture*, 6 (1): 1–18. DOI: 10.13110/narrcult.6.1.0001

Hnit, Hussein, and Ali Almanna. 2025. "Constructing identity through narratives: Personal, social, and digital dimensions." *Social Sciences & Humanities Open* 12: 1–7. DOI: 10.1016/j.ssaho.2025.101692

Karadžić, Vuk S. 1958. *Novi zavjet*. Biograd: Izdanje britanskoga i inostranoga Biblijskoga društva.

Klikovac, Duška. 2004. *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: XX vek.

Kuljić, Todor. 2006. *Kultura sećanja – Teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*. Beograd: Čigoja.

Lakoff, George, and Mark Johnson. 2015. *Metafore koje život znače*. Zagreb: Disput.

Lozo, Predrag, i Dušan Pavlović. 2017. „Od principa obrazovanja o genocidu i Holokaustu do kulture pamćenja u Republici Srpskoj.'' *Svarog* 14: 61–71. DOI: 10.7251/SVA1714061L

Marjanović Dušanić, Smilja, i Aleksandar Z. Savić, prir. 2025. *Srednji vek, novi vek, savremeno doba* knj. prva. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.

Milutinović, Ljubomir. 2016. „Nevesinjska puška u epskoj pjesmi.'' U *Ustanak Srba u Hercegovini i Bosni 1875–1878*, prir. Boško M. Branković i Borivoje Milošević, 161–186. Banja Luka: Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.

Mištal, Barbara. 2015. „Sakralizacija sećanja.'' U *Kolektivno sećanje i politike pamćenja*, prir. Michal Sládeček, Jelena Vasiljević i Tamara Petrović Trifunović, 297–319. Beograd: Zavod za udžbenike.

Mlynář, Jakub. 2014. "Language and Collective Memory: Insights from Social Theory." *Slovenská politologická revue* 14 (3): 217–236.

Nikolić, Marina i Svjetlana Slijepčević Bjelivuk. 2022. *Srpski javni diskurs u pandemiji*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

N1. 2025. „U Hercegovini se obeležava 150 godina od Nevesinjske puške.'' 6 jul 2025, https://n1info.rs/region/150-godina-od-nevesinjske-puske/, posljednji pristup 10. januar 2026.

Nezavisne novine. 2025. „Promovisano kapitalno izdanje 'Nevesinjska puška – pucanj koji odjekuje vijekovima'.'' 22. maj 2025, https://www.nezavisne.com/kultura/knjizevnost/Promovisano-kapitalno-izdanje-Nevesinjska-puska-pucanj-koji-odjekuje-vijekovima/906143, posljednji pristup 10. januar 2026.

Norris, Stephen, Sandra Guilbert, Martha Smith, Shahram Hakimelahi, and Linda Phillips. 2005. "A theoretical framework for narrative explanation in science." *Science Education* 89 (4): 535–563. DOI: 10.1002/sce.20063

Parks, Philippa. 2023. "Story Circles: A New Method of Narrative Research." *American Journal of Qualitative Research* 7 (1): 58–72. DOI: 10.29333/ajqr/12844

Pešić, Milena. 2023. „Nacionalni identitet iz optike njegovog diskurzivnog konstruisanja.'' *Nacionalni interes – časopis za nacionalna i državna pitanja* 46 (3): 23–46. DOI: 10.5937/nint46-47618

Petrović, Rade, ur. 1977. *Međunarodni naučni skup posvećen 100-godišnjici ustanaka u Bosni i Hercegovini, drugim Balkanskim zemljama i Istočnoj krizi 1875–1878. godine*, I–III. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Piper, Predrag, Rajna Dragičević i Marija Stefanović. 2005. *Asocijativni rečnik srpskoga jezika*. Beograd: Beogradska knjiga, Službeni list SCG, Filološki fakultet u Beogradu.

Politika. 2025. „Gujon: Srbi slobodu nisu dobijali na poklon već su je osvajali i branili.'' 23. maj 2025, https://www.politika.rs/sr/clanak/678939/gujon-srbi-slobodu-nisu-dobijali-na-poklon-vec-su-je-osvajali-i-

branili, posljednji pristup 10. januar 2026.

Politika. 2025. „Linta: Nevesinjska puška probudila nadu u oslobođenje i ujedinjenje svih Srba.'' 9. jul 2025, https://www.politika.rs/sr/clanak/686274/linta-nevesinjska-puska-probudila-nadu-u-oslobodenje-i-ujedinjenje-svih-srba, posljednji pristup 10. januar 2026.

Politika. 2025. „Višković: Sloboda je svetinja srpskog naroda, pelcer krenuo iz orašca pre 221 godinu.'' 15. februar 2025, https://www.politika.rs/sr/clanak/661386/viskovic-sloboda-je-svetinja-srpskog-naroda-pelcer-krenuo-iz-orasca-pre-221-godinu, posljednji pristup 10. januar 2026.

Radovanović, Dragana. 2021. „Prilog istoriji značenja i geografskom rasporedu leksičkog para *dom – kuća*.'' U *Leksikografija i leksikologija u svetlu aktuelnih problema*, ur. Stana Ristić, Ivana Lazić Konjik i Nenad Ivanović, 611–627. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

Raduški, Nada. 2025. *Kontroverze o nacionalnom identitetu. Bunjevci, Vlasi i Romi u Srbiji*. Beograd: Institut za političke studije.

Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika [RMS]. 1990. Beograd: Matica srpska. Zagreb: Matica hrvatska.

Ristić, Stana, i Ivana Lazić Konjik. 2024. „Koncept JEZIK na sistemskom materijalu rečnika srpskog jezika.'' U *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* 11 (2), ur. Snežana Gudurić, Jasmina Dražić i Marija Stefanović, 419–428. Novi Sad: Filozofski fakultet.

RTRS. 2025. „Jubilej slobode i istorijskog pamćenja – 150 godina Nevesinjske puške.'' 27. jun 2025, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=605255, posljednji pristup 10. januar 2026.

RTRS. 2025. „Patrijarh Porfirije: Nevesinjska puška – hitac u prostore slobode.'' 6 jul 2025, https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=606240, posljednji pristup 10. januar 2026.

RTRS. 2025. „Srpska i Srbija, u nedjelju, zajedno obilježavaju 150 godina Nevesinjske puške.'' 1. jul 2025, https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=605691, posljednji pristup 10. januar 2026.

RTS. 2025. „Svečanom akademijom na Trgu slobode obeleženo 150 godina od Nevesinjske puške.'' 6. jul 2025, https://www.rts.rs/lat/vesti/region/5744355/nevesinjska-puska-trg-slobode-macut.html, posljednji pristup 10. januar 2026.

Savić, Aleksandra. 2020. „Informisanje u vanrednim okolnostima (upotreba metafore rata tokom zemljotresa, poplava i pandemije virusa korona u Srbiji.'' U *Ljudska bezbednost za XXI vek: izazovi zdravstvene bezbednosti*, 20–43. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji – Centar za

istraživanje javnih politika.

Savić, Aleksandra. 2021. „Metafora porodice u pojmovnom strukturisanju međudržavnih odnosa Republike Srpske i Srbije.'' U *Philologia serbica: Porodica i porodični odnosi u srpskom jeziku, književnosti i kulturi*, ur. Saša Šmulja, 95–111. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci – Filološki fakultet.

Savić, Aleksandra. 2023. „Lingvistička analiza inauguracijskih govora dosadašnjih predsjednika Republike Srpske.'' U *Trideset godina Republike srpske (1992–2022) – iskustva prošlosti i izazovi budućnosti*, ur. Dušan Pavlović, 207–221. Banja Luka: CDPI.

Savić, Aleksandra. 2025. „Diskurs sporazuma na primjeru Republike Srbije i Republike Srpske.'' U *Srpski javni diskurs*, ur. Vesna Đorđević, Jovana Jovanović, Marina Nikolić i Slobodan Novokmet, 229–242. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

Savić, Matej. 2014. „Sporazum o specijalnim paralelnim odnosima – Dejtonski temelj odnosa Republike Srpske i Republike Srbije.'' U *Zbornik radova Republika Srbija i Republika Srpska – stari i novi politički izazovi*, prir. Slobodan Nagradić, Ivona Lađevac i Tijana Kecmanović, 186–199. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Silaški, Nađa. 2023. „Moć i funkcije metafora u pandemijskom diskursu.'' U *Jezik, književnost, moć*, ur. Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić, Ivana Mitić i Sanja Ignjatović, 23–38. Niš: Filozofski fakultet.

Slijepčević Bjelivuk, Svjetlana. (ur.) 2023. *Pojmovnik srpskih lingvističkih termina*. Novi Sad: Prometej.

Subić, Radovan. 2025. „Između cara i knjaza. Srpski ustanak u Hercegovini 1875–1876.'' U *Srednji vek, novi vek, savremeno doba* knj. prva, prir. Smilja Marjanović-Dušanić i Aleksandar Z. Savić, 363–377. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.

Tanjug. 2025. „Macut: Srbija će ostati jedinstvena i nastaviti da vodi brigu o svim našim sunarodnicima.'' 6 jul 2025, https://www.tanjug.rs/region/politika/174965/macut-srbija-ce-ostati-jedinstvena-i-nastaviti-da-vodi-brigu-o-svim-nasim-sunarodnicima/vest, posljednji pristup 10. januar 2026.

Ustav Bosne i Hercegovine [Ustav BiH], https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf, posljednji pristup 30. decembar 2025.

Zuković, Ljubomir. 1977. „Hercegovački ustanak u narodnoj pjesmi.'' U *Međunarodni naučni skup posvećen 100-godišnjici ustanaka u Bosni*

i Hercegovini, drugim Balkanskim zemljama i Istočnoj krizi 1875–1878. godine, I–III, knj. 4, ur. Rade Petrović, 405–423. Sarajevo. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Aleksandra Savić*
Institute for Political Studies, Belgrade

A SHOT OF FREEDOM
THE NEVESINJE RIFLE THROUGH THE NARRATIVE OF NATIONAL IDENTITY IN RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF SERBIA AND THE REPUBLIKA SRPSKA**

Resume

The main focus of this paper is an analysis of media discourse from 2020 to 2025. The analysis indicates that in 2025 there was a noticeable shift in how the significance of the Herzegovinian Uprising has been understood in Serbia and the Republic of Srpska. The paper also examines concepts such as memorialization, cultural memory, and the linguistic shaping of the past, which, from an interdisciplinary perspective, constitute key elements of national identity narratives. The first part of the paper shows that, regardless of the uprising's outcome, it has been interpreted in Serbian collective consciousness as the beginning of a struggle for unification and liberation, a view also reflected in literary representations. The second part analyzes the Declaration of the All-Serb Assembly through the lens of narrative theory, arguing that it contains the core elements of narrative: a narrator, temporality, structure, an implied recipient, and a communicative purpose. Four narratives are identified in the document. The first highlights the Serbian people's *anti-fascist and anti-Nazi commitment*. The second presents the Serbian people contributed to *the liberation of other Balkan peoples* as well. While the first two narratives aim to communicate a message to others, the latter two focus on internal Serbian issues and mutual relations: a narrative of *shared history* and, finally, a narrative of a *shared memory*. In the third part of the paper, we examine the metaphors used in media discourse, focusing on the concept of *freedom*. Under the conceptual metaphor FREEDOM IS A BUILDING, freedom is construed as something solid, stable, and resilient, grounded in firm foundations. In addition, public discourse on the Herzegovinian Uprising frequently frames freedom in terms of language, signs, and writing, which can be captured by the metaphor FREEDOM IS A LANGUAGE. Closely related to this metaphor are figurative patterns involving the awakening of one's own people and the awakening of others, which often function as implicit calls to action. Unlike the first two metaphors, this pattern is ambivalent and conceptually complex: its meanings can even pull

* E-mail address: aleksandra.savic@ips.ac.rs; ORCID: 0000-0002-0905-6655; Institute for Political Studies, Belgrade.

** The paper was written as part of the project "The Great Eastern Crisis and the Slavic World: Historical, Political and Cultural Aspects", organized by the Historical Archive "31 January", Vranje and the Institute for Political Studies, Belgrade, funded by the Ministry of Culture of the Republic of Serbia.

in opposite directions, making the source domain and the relevant mappings difficult to define. In this study, however, we also found frequent use of another metaphor, particularly common in Serbian collective memory: the metaphor of war. Although widespread and ambivalent, it can be easily misused for political purposes. The conclusion therefore states that its use in this and similar contexts should be monitored more closely.

Keywords: freedom, The Nevesinje Rifle, narrative, national identity, metaphor, Republic of Srpska, Republic of Serbia, Declaration, All-Serb Assembly.